

Андрощук Л. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хореографії та художньої культури
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Індивідуальний стиль діяльності педагога-хореографа як наукова проблема

У статті проаналізовано індивідуальний стиль діяльності як наукову проблему, розкрито поняття та структуру індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа, запропоновано класифікацію індивідуальних стилів діяльності вчителя хореографії.

Ключові слова: індивідуальність, індивідуальний стиль діяльності, творчий вчитель, індивідуальний стиль діяльності педагога-хореографа.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми. Пріоритетною проблемою вищих навчальних закладів педагогічного спрямування на етапі інтеграції України до європейського освітнього простору є підготовка вчителя нової генерації. Безперечно, майбутнє за педагогами-хореографами, які забезпечать високий рівень реалізації творчого потенціалу підростаючого покоління, адже нове тисячоліття, як епоха високих інформаційних технологій та накопичення інтелектуальних здобутків цивілізації, висуває вимоги до людини як носія творчого начала. З огляду на це, постає потреба підготовки вчительських кадрів якісно нового рівня. Сформувати творчі навички в ході навчального процесу в школі може тільки носій таких навичок – творчий учитель. Тож першочерговим завданням системи вищої освіти є підготовка творчого вчителя [4, с. 271].

Індивідуальний стиль діяльності вчителя хореографії відображає рівень його творчого самовираження та професіоналізму в педагогічній роботі. Він забезпечує ефективну суб'єкт-суб'єктну взаємодію з учнями в навчальному процесі, результатом якої є формування творчої індивідуальності учня.

Аналіз стану підготовки вчителів хореографії в педагогічних вузах свідчить про відсутність цілісної системи формування індивідуального стилю діяльності майбутнього педагога. Вчорашні студенти часто не лише не

реалізують свій потенціал в професійній діяльності, а й неспроможні об'єктивно оцінити та розкрити свої індивідуальні здібності. Ці проблеми пов'язані з недоліками в професійній підготовці, які відображають пріоритетність здобуття знань, умінь і навичок майбутнім педагогом та нівелювання розвитку індивідуальності студента через творчу самореалізацію.

Тож дослідження індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа як наукової проблеми є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань формування індивідуального стилю присвячені роботи науковців у галузі педагогіки, психології, філософії, зокрема вивчалися проблеми формування стилю, його корекція, рівні (Є. Клімов, В. Мерлін та ін.); типи стилів (Є. Ільїн, Р. Стернберг та ін.); стилі спілкування та керівництва (Г. Буторіна, Н. Маслова, В. Кан-Калик, А. Козир, Т. Тамбовцева, О. Пенькова, Р. Шакуров,); стилі виховної діяльності (С. Вершловський і Л. Лесохіна, Л. Яковлева); стилі педагогічного спілкування (О. Бодальов, Л. Братченко, В. Кан-Калик, О. Киричук, Л. Криволап, А. Мудрик, Г. П'янкova та ін.); індивідуальні стилі діяльності (Є. Ільїн, Л. Макарова, А. Лібін, Б. Теплов та ін.), індивідуальний стиль педагогічного спілкування (О. Бодальов, В. Кан-Калик, А. Коломієць, Г. Мешко, Т. Семенова, Є. Субботський, О. Пенькова, Л. Подоляк та ін.); індивідуальний стиль педагогічної діяльності (Н. Амінов, В. Бездухов, Т. Батуріна, З. Вяткіна, А. Маркова, А. Ніконова, Н. Петрова та ін.).

В роботах вищезгаданих авторів індивідуальний стиль діяльності трактується як індивідуально-своєрідна система засобів взаємодії індивідуальності людини з середовищем, яка реалізується в професійній педагогічній діяльності як засіб адаптації індивідуальності педагога до об'єктивних вимог діяльності.

Формулювання цілей статті. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки зростає інтерес до індивідуальності учителя-професіонала, який зумовлений переглядом змісту освіти і пошуком нових парадигм навчання та виховання майбутніх педагогів. Тому індивідуальний стиль діяльності педагога-хореографа, як актуальна наукова проблема, потребує детального

теоретичного аналізу.

Мета статті – здійснити аналіз індивідуального стилю діяльності як наукової проблеми; дати визначення поняттю «індивідуальний стиль діяльності вчителя хореографії»; запропонувати структуру індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа та класифікацію індивідуальних стилів діяльності вчителів хореографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес оволодіння індивідуальним стилем діяльності досить складний і вимагає від учителя хореографії творчого пошуку власного неповторного стилю, який би відображав поєднання суспільних вимог щодо професійної діяльності та реалізацію індивідуальних творчих потенцій. Аналіз індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа як наукової проблеми потребує ґрунтовного вивчення підходів щодо визначення поняття «індивідуальний стиль діяльності».

Поняття «індивідуальний стиль діяльності» розробили В. Мерлін та Є. Клімов у 60-х роках ХХ століття. Термін «індивідуальний стиль діяльності» вперше застосував В. Мерлін, який розумів під ним систему взаємопов'язаних дій, з допомогою яких досягається певний результат [5, с. 167]. Він вважав що, індивідуальний стиль визначається властивостями різних ієрархічних рівнів – нейродинамічними, психодинамічними особливостями особистості, отже, стиль діяльності являє собою інтегральну характеристику індивідуальності [5, с. 31].

Водночас індивідуальний стиль залежить від якостей типу нервової системи, від біохімічних властивостей, від спрямованості особистості. В. Мерлін зазначає, що індивідуальний стиль зумовлений не тільки індивідуальними властивостями темпераменту і відношеннями особистості, але й загальними об'єктивними вимогами діяльності. Зв'язок якостей темпераменту і якостей особистості опосередковується індивідуальним стилем діяльності, який зумовлений і якостями організму, і якостями темпераменту, і якостями особистості. Отже, функцію індивідуального стилю можна назвати системотворчою [5, с. 131 – 153].

Є. Клімов під індивідуальним стилем діяльності розуміє зумовлену

типологічними особливостями стійку систему способів, яка складається у людини, що прагне до найкращого виконання певної діяльності. На його думку, індивідуальний стиль діяльності – це індивідуально-своєрідна система психологічних засобів, які стихійно чи свідомо застосовує людина з метою врівноваження своєї індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності [3, с. 48].

Згідно з теорією З. Вяткіної, під індивідуальним стилем діяльності слід розуміти певну систему взаємопов'язаних способів дій, зумовлену властивостями нервової системи, завдяки якій люди з різними типологічними властивостями досягають однаково високих результатів у діяльності, використовуючи при цьому різні прийоми і способи роботи, які найбільше відповідають їхній індивідуальності [1, с. 26].

Аналіз проблеми індивідуального емоційного стилю діяльності був здійснений Л. Дорфманом. Дослідник підкреслює, що індивідуальний стиль пояснює характер взаємодії індивідуальності зі світом, і вказує на поняття «індивідуальний стиль» як більш широке відносно поняття «індивідуальний стиль діяльності» [2, с. 4].

В. Толочек вважає, що індивідуальні стилі виконують функцію структурування і взаємодії індивідуальності людини з середовищем, вирізняються індивідуальною своєрідністю, варіативною мінливістю, ієрархією рівнів, різним ступенем розвитку і адекватності, формуються стихійно і спрямовано, свідомо і несвідомо [8, с. 166].

Д. Леонт'єв розуміє під індивідуальним стилем цілісне утворення, яке інтегрує в собі детермінуючий вплив різних зовнішніх і внутрішніх факторів на протікання різних форм діяльності, у тому числі діяльності психічної [8, с. 108]. Він зазначає, що з'являється потреба переходу від класичного розуміння індивідуального стилю, в якому він пов'язувався з нейродинамічними властивостями індивідуальності, до ширшого поняття, яке б характеризувало індивідуальний стиль, зумовлений більш високорівневими властивостями індивідуальності, а також характеристикою колективу і свідомим вибором особистості.

Ми підтримуємо думку автора про те, що в той час, як образ людини в суспільній свідомості змінювався від людини – гвинтика, до людини – фактора і далі до людини – особистості, подібну еволюцію переживало поняття «індивідуальний стиль»: від стилю – інструмента до стилю – варіанта і далі до стилю – індивідуальності.

На нашу думку, індивідуальний стиль вчителя хореографії діяльності – це модель діяльності, яка базується на сукупності різнорівневих властивостей індивідуальності і забезпечує активне становлення людини в суспільстві на засадах самоактуалізації, творчої самореалізації, суспільної діяльності в межах особистісного креативного вибору.

Важливим при вивченні проблеми індивідуального стилю діяльності є питання його структури.

В. Мерлін вважав, що різні рівні індивідуального стилю діяльності вирізняються залежно від домінування того чи іншого джерела детермінації та від свого складу. Дослідник виділяє такі рівні стилю діяльності: індивідуальний стиль життєдіяльності, індивідуальна система операцій та індивідуальна стратегія проміжних цілей для досягнення загального напрямку діяльності.

На його думку, індивідуальний стиль життєдіяльності – найнижчий рівень індивідуального стилю, який, у свою чергу, поділяється на стиль аліментарної активності та моторної активності.

В. Мерлін виділяє два рівні індивідуального стилю: 1) стиль моторної активності; 2) стиль як індивідуальну систему операцій [5, с. 181]. Ознакою стилю як індивідуальної системи операцій є співвідношення орієнтовних виконавських і контрольних операцій: 1-й тип стилю – орієнтовні операції передують виконавським і досить деталізовані, 2-й тип стилю – попередня орієнтація короткочасна і план у думках має цілісний, завершений характер [5, с. 176].

При цьому він відзначав, що ієрархічний рівень індивідуального стилю визначається тим, які ієрархічні рівні індивідуальності переважно його детермінують: біохімічні властивості, властивості нервової системи, темперамент чи ін. [5, с. 70]. Виходячи з цього, дослідник виділяє стиль

життєдіяльності (детермінований властивостями біохімічного та нейродинамічного рівнів); стиль моторної активності (детермінований властивостями темпераменту і якостями особистості); стиль спілкування (детермінований властивостями психодинаміки і соціально-психологічними особливостями особистості). Таким чином, індивідуальний стиль діяльності в роботах В. Мерліна постає як багаторівневе системне утворення, що виконує системотворчу функцію у структурі інтегральної індивідуальності і зумовлене системою різнорівневих індивідуальних якостей.

У структурі індивідуального стилю діяльності Є. Клімов виділяє ядро та добудову. Ядро індивідуального стилю діяльності складають особливості способу діяльності: «А» – особливості, які сприяють успіху в певній ситуації; «Б» – особливості, які заважають успіху. Серед особливостей добудови, які виробляються у процесі пошуків, виділяють: «В» – особливості, які мають компенсаторне значення; «Г» – особливості, пов'язані з максимальним використанням позитивних можливостей пристосування. Категорії «А», «Б», «В», «Г» визначають рівень сформованості індивідуального стилю. Таким чином, на думку Є. Клімова, індивідуальний стиль можна вважати більш сформованим і вираженим, якщо переважають особливості, які належать до категорії «А», «В», «Г» і мінімальні особливості категорії «Б» [3, с. 75].

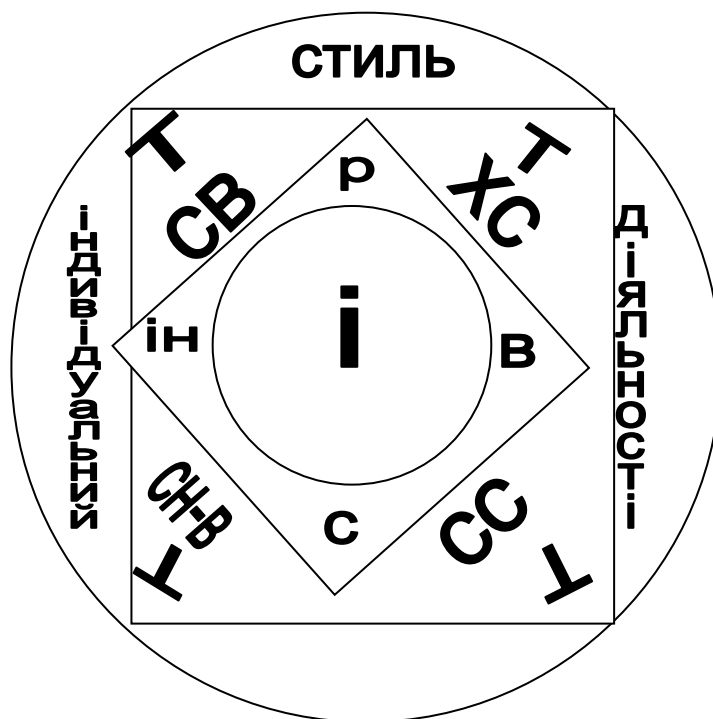
В. Толочек як варіант умовного відображення структурно-функціональної організації стилю пропонує схему, яка включає три рівні: суб'єктивно зручні умови діяльності – структура – тип організації діяльності. Під суб'єктивно зручними умовами слід розуміти сплав свідомого і несвідомого, один із первинних факторів формування індивідуального стилю діяльності, «минуле» суб'єкта, його емоційну пам'ять і емоційні оцінки, які відіграють значну роль в адаптації до вимог діяльності і спрямовують цю адаптацію на певну частину простору діяльності. Складовими структури є практичні компоненти і конкретні предметні дії, що опосередковують взаємодії між суб'єктами та суб'єкта з об'єктом. Це вже усвідомлені, сформовані і постійно вдосконалювані компоненти стилю. Третій блок – тип організації діяльності – вищий рівень адаптації суб'єкта до її вимог, який включає все, що відображає когнітивні

аспекти діяльності: тактику, планування, оцінку ситуації, прогнози. Це – «майбутнє» системи. В. Толочек пропонує формулу індивідуального стилю:

Індивідуальний стиль = організація діяльності × організація між-особистісних взаємодій × індивідуальність людини [8, с. 167 – 170].

Індивідуальність педагога відіграє провідну роль у формуванні індивідуального стилю діяльності. Творчість є основою для формування творчої індивідуальності вчителя хореографії, для якої характерний неповторний індивідуальний стиль діяльності. Видатний балетмейстер-педагог А. Мессерер вважав, що різноманітність творчих індивідуальностей породжує різноманітність методів викладання [6, с. 27]. Ми виділяємо в структурі індивідуального стилю діяльності вчителя хореографії рефлексію, саморегуляцію, інтелект, волю як складові індивідуальності педагога та стиль взаємодії, хореографічний стиль, стиль спілкування, стиль навчання – викладання на основі творчості як складові індивідуального стилю діяльності вчителя хореографії.

**Структура індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа
(розроблена автором)**

I – індивідуальність; P – рефлексія; C – саморегуляція; ІН – інтелект; В – воля; Т – творчість; СВ – стиль взаємодії; ХС – хореографічний стиль; СС – стиль спілкування; СН-В – стиль навчання – викладання.

З огляду на структуру індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа пропонуємо власну класифікацію індивідуальних стилів діяльності вчителя хореографії:

1. Емоційно-творчий стиль. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація майбутнього професійного зросту; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – емоційно-пошуковий; домінування орієнтації на процес навчання; низький рівень самоактуалізації; низький рівень творчої свободи; характерний для слабкого типу (тип темпераменту – меланхолік); полігамність у виборі провідного хореографічного стилю. Влада емоцій.

2. Творчо-індивідуальний. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація майбутнього професійного зросту; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – творчо-пошуковий; домінування орієнтації на процес та результат навчання; середній рівень самоактуалізації; середній рівень творчої свободи; характерний для змішаних типів (тип темпераменту – меланхолік + сангвінік, сангвінік + флегматик та ін.); конкретизованість у виборі провідного хореографічного стилю. Влада волі.

3. Творчо-інтелектуальний. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація професійного зросту; стиль спілкування – суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-творчий; домінування мотивацій на результат навчання; високий рівень самоактуалізації; високий рівень творчої інтелектуальної свободи; характерний для сильних типів (тип темпераменту – сангвінік, холерик); конкретизованість у виборі провідного хореографічного стилю. Влада інтелекту.

4. Творчо-імпровізаційний. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Найвищий рівень мотивації професійного зросту; стиль спілкування – суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-

імпровізаційний; домінування мотивацій на творчу самореалізацію індивідуальності учня; повна самоактуалізація, трансценденція як найвищий рівень самоактуалізації; повна внутрішня і зовнішня творча свобода; характерний для різних типів (чистих та змішаних); створення власного хореографічного стилю. Влада творчості.

Така класифікація стилів базується на принципах гуманістичної педагогіки і відкидає можливість застосування у процесі навчання і виховання принципів авторитарної педагогіки. Зважаючи на це, авторитарний стиль розглядається як негативний зразок і не пропонується за основу формування власного стилю. Проте пропонований розподіл індивідуальних стилів є узагальненим і умовним, тому що кожна індивідуальність реалізується у професійній діяльності своїм неповторним «почерком», тобто набором особистісних якостей, методикою викладання, способами спілкування і організації навчальної діяльності і т.д. Причому творча індивідуальність найбільшою мірою виражається не у спільних, а у відмінних рисах індивідуального стилю діяльності.

Висновок. Отже, індивідуальний стиль вчителя хореографії діяльності – це модель діяльності, яка базується на сукупності різнорівневих властивостей індивідуальності і забезпечує активне становлення людини в суспільстві на засадах самоактуалізації, творчої самореалізації, суспільної діяльності в межах особистісного креативного вибору. Структура індивідуального стилю діяльності педагога-хореографа включає складові індивідуальності педагога та складові індивідуального стилю діяльності вчителя хореографії. Класифікація індивідуальних стилів діяльності вчителя хореографії включає емоційно-творчий стиль, творчо-індивідуальний стиль, творчо-інтелектуальний стиль, творчо-імпровізаційний стиль.

Подальших наукових досліджень потребує аналіз індивідуальних стилів діяльності видатних педагогів-хореографів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вяткина З. Индивидуальный стиль деятельности в педагогическом мастерстве учителя / Вяткина З. – Пермь: Б.и., 1979. – 74 с.

2. Дорфман Л.Я. Метаиндивидуальный мир: методология и теоретические проблемы / Дорфман Л.Я. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
3. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от типологических свойств нервной системы / Климов Е.А. – Казань, 1969. – 110 с.
4. Меерович М.И. Система высшего образования Украины: выбор направления развития на основе законов развития искусственных систем / Меерович М.И. // Вища освіта України – Додаток 3 (т. 1) – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К: Інститут вищої освіти АПН України. – 2006. – С. 267-272.
5. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / Мерлин В.С. – М: Педагогика, 1986. – 256 с.
6. Мессерер А. Уроки классического танца / Мессерер А. – СПб.: Лань, 2004. – 400 с.
7. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / За ред. Н.Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
8. Стиль человека: психологический анализ / Л.Я. Дорфман, В.Н. Дружинин, К. Коростенина и др.: А. Либин (ред.). – М.: Смысл, 1998. – 309 с.

Андрощук Л. М. Индивидуальный стиль деятельности педагога-хореографа как научная проблема

В статье проанализировано индивидуальный стиль деятельности как научную проблему, раскрыто понятие и структуру индивидуального стиля деятельности педагога-хореографа, предложено классификацию индивидуальных стилей деятельности учителя хореографии.

Ключевые слова: индивидуальность, индивидуальный стиль деятельности, творческий учитель, индивидуальный стиль деятельности педагога-хореографа.

Individual style of activity of pedagogue-choreographer as scientific problem

Individual style of activity as scientific problem is analysed, definition and structure of individual style of activity of pedagogue-choreographer is discovered, classification of individual styles of activity of choreography teacher is proposed in the article.

Key words: individuality, individual style of activity, creative teacher, individual style of activity of pedagogue-choreographer.